

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 2609/23

לפני: כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר

המערערת: לאה עמר

נגד

המשיבים: 1. עו"ד גיא נצר – מנהל מיוחד
2. כונס הנכסים הרשמי – מחוז חיפה

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בנצרת
(השופט העמית י' בן-חמו) בפש"ר 19-06-37476 מיום
12.1.2023

בשם המערערת: עו"ד עדי רוואש שורק; עו"ד מתן אמסלם

בשם משיב 1: בעצמו

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בנצרת (השופט העמית י'
בן-חמו) בפש"ר 19-06-37476 מיום 12.1.2023 בו הורה על ביטול הליך פשיטת הרגל
בעניינה של המערערת.

הרקע לערעור

1. ביום 15.7.2019 ניתן צו לכינוס נכסי המערערת, לבקשתה. הושת עליה צו
תשלומים חודשי בסך של 100 ש"ח ומשיב 1 מונה למנהל מיוחד לנכסיה (להלן: המנהל
המיוחד). בבקשתה הצהירה המערערת על חובות לשני נושים – בנק ירושלים ובנק מזרחי
טפחות (להלן יחד: הבנקים), בסך כולל של כ-2,250,000 ש"ח.

2. ביום 27.1.2022 הגיש המנהל המיוחד דוח בעניינה של המערערת. הוא עמד על כך שמדובר בחייבת צעירה ובריאה, ילידת שנת 1996, שאינה עובדת בצורה סדירה ושאינה ממצה את כושר השתכרותה. כן צוין כי המערערת טרם המציאה מסמכים שונים, ואף פסקה מלהגיש דוחות חודשיים כנדרש. באשר לנסיבות יצירת החובות צוין כי המערערת טענה שעיקר הסתבכותה נבע מהתנהלות בעלה לשעבר, אשר הולך שולל על ידי קבלן שהבטיח כי יסייע להם בבניית ביתם ובנטילת משכנתא לצורך כך (להלן: הקבלן). במסגרת זו העביר הקבלן לגרושה מסמכים לצורך נטילת הלוואות מבנקים, והוא מצדו ביקש ממנה לחתום עליהם מבלי שהבינה את תוכנם, ומבלי שהייתה מודעת להתנהלותם של גרושה ושל הקבלן אשר בסופו של דבר גנב את הכספים. היא טענה כי נתנה אמון בגרושה אולם גם הוא הערים עליה ובעקבות כך הם התגרשו. בהתייחס לדברים אלה ציין המנהל המיוחד בדוח כי מדובר בנסיבות תמוהות המצריכות הבהרות מצד המערערת. ממסמכים שהגיעו לידי עולה כי נוהלו נגד המערערת ובעלה לשעבר הליכים משפטיים שונים בנוגע למשכנתאות ולנכסים שאותם ביקשו לרכוש באמצעותן, בהם הועלו נגד השניים טענות לזיוף ולמרמה. המערערת לא פירטה על אודות הליכים אלה ואף הסתירה את קיומם של חלק מהם, כאשר מהמידע שהצטבר עולה כי מדובר בחובות שנוצרו בעסקאות בעייתיות שבוטלו. על רקע כל האמור סבר המנהל המיוחד כי עד שלא "תוסר העננה ויובהרו הפרטים הנדרשים" בנוגע לאמור, לא ניתן יהיה להתקדם בהליך.

3. ביום 3.10.2022 הגיש המנהל המיוחד עדכון בו צוין כי על אף שחלפו 8 חודשים ממועד הדוח הקודם, טרם הומצאו על ידי המערערת המסמכים הנדרשים וטרם ניתנו על ידה ההסברים המבוקשים. המנהל המיוחד חזר והדגיש כי בהליכים שננקטו על ידי הבנקים הועלו טענות חמורות נגד החייבת, ולא הוצג כל הסבר או מענה מצדה לטענות כאשר על פניו מדובר בחובות שנוצרו בחוסר תום לב או תוך ניסיון הונאה ותרמית. כל שנטען על ידה היה כי היא חתמה על המסמכים בהוראת גרושה והקבלן מבלי שהייתה מודעת לתוכן הדברים, אולם לא ניתן לקבל טיעון שכזה כאשר מדובר באדם בוגר. כך או כך, מדובר לכל הפחות ביצירת חובות בצורה רשלנית, ועל חשבון הנושים. נוכח כל האמור ומשלא הסירה המערערת את העננה בדבר נסיבות הסתבכותה הכלכלית, סבר המנהל המיוחד כי יש להורות על ביטול ההליך.

4. בתום הדיון שהתקיים ביום 6.10.2022 בבית המשפט המחוזי, ציין בית המשפט בהחלטה כי על פניו נראה שפני ההליך לביטול. זאת שכן המערערת לא המציאה מסמכים מהותיים, ודומה כי החובות נוצרו בחוסר תום לב ובמרמה באופן שאינו מאפשר ליתן

לגביהם הפטר. חרף האמור ניתנה למערערת הזדמנות נוספת להמציא את מלוא המסמכים והמידע שדרש המנהל המיוחד בצירוף תצהיר מפורט.

5. ביום 3.11.2022 הגישה המערערת "הודעה על המצאת מסמכים" לה צירפה מסמכים שונים ובהם מסמכי גירושין חלקיים ואישורים על קבלת קצבאות. על רקע זה הגיש המנהל המיוחד ביום 8.1.2023 הודעת עדכון נוספת, בה ציין כי חרף הודעת המערערת, מסמכים שונים שהתבקשה להמציא טרם הועברו לעיונו, לא הוגש תצהיר מטעמה ובעיקר לא הוצג כל הסבר בדבר נסיבות יצירת החובות. עוד צוין כי לאחר עיון במסמכים שהומצאו מתחזקת הטענה כי מדובר בחובות שנוצרו בחוסר תום לב ואף במרמה. זאת שכן ממסמכים שונים שהוגשו בהליך פשיטת רגל שהתנהל נגד גרושה עולה כי הלכה למעשה המערערת וגרושה נטלו מהבנקים הלוואות שהובטחו במשכנתאות על נכסים שבדיעבד התברר כי אין להם זכויות בהם, וכי מסמכים שונים שבעקבותיהם נרשמו הערות אזהרה על הנכסים, זויפו. המערערת, אשר כאמור לא צירפה תצהיר, לא הסבירה מדוע הסתירה חלק מההליכים שהתנהלו נגדה ולא הבהירה כיצד נוצר מצב שבו אירעו שני מקרים זהים שבהם היא מעורבת בקבלת משכנתא בסכומי עתק כאשר בסופו של דבר נטענות טענות למרמה ותרמית, הערות האזהרה נמחקות והחובות נותרים בעינם. בנסיבות אלה סבר המנהל המיוחד כי המערערת לא הרימה את הנטל להוכיח שחובותיה נוצרו בתום לב, ולפיכך שב על המלצתו להורות על ביטול ההליכים בעניינה.

6. ביום 12.1.2023 התקיים דיון נוסף במעמד הצדדים, בו שב המנהל המיוחד על עמדתו, אליה הצטרף גם כונס הנכסים הרשמי (להלן: הכנ"ר). לעומתם, המערערת עמדה על טענתה לפיה גרושה הוליך אותה שולל והחתימה על מסמכים שלא הייתה מודעת למשמעותם. המערערת הוסיפה כי העבירה למנהל המיוחד את כלל המסמכים שבידה, ושהוא יכול היה לזמן את הגרוש לחקירה ולקבל ממנו את המסמכים החסרים, אך הוא בחר שלא לעשות כן.

7. בתום הדיון ניתן במעמד הצדדים פסק דין בו הורה בית המשפט על ביטול ההליך. בית המשפט עמד על כך שבמסגרת התיקים האזרחיים שנוהלו נגד המערערת וגרושה הועלו טענות קשות של מרמה וזיוף כלפיהם, והמערערת לא הצליחה לבסס את הטענה כי היא לא הייתה קשורה למעשי המרמה וכי נפלה בעצמה קורבן למעשי גרושה. צוין בהקשר זה כי מעיון בהסכם הגירושין שנערך בינה לבין בעלה לשעבר, בו צוין כי הוא מסדיר את כלל הזכויות והחובות הנובעים מחיי הנישואין, לא נזכרה כל התייחסות לחובות כלפי הבנקים או לטענה כי מדובר בחובות שנוצרו מבלי שהייתה מודעת להם, ומכאן שמדובר בחובות משותפים של המערערת ושל גרושה. נוכח כל האמור, ובהינתן

הוראת סעיף 69 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ם-1980 (להלן: הפקודה) על פיה לא יינתן הפטר בגין חובות שנוצרו במרמה, אין תוחלת להליך.

מכאן הערעור שלפנינו.

טענות הצדדים

8. לטענת המערערת, שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי חובותיה נוצרו בנסיבות של מרמה ולפיכך לא תוכל לקבל בגינם הפטר. המערערת לא הייתה שותפה לפעולת מרמה כזו או אחרת, אלא היא עצמה נפלה קורבן לפעולת תרמית שממנה לא יצאה נשכרת שכן כלל לא הגיעו לידיה כתוצאה מכך סכומי כסף. לפיכך, אין מקום להחיל את סעיף 69(א)(2) לפקודה המסייג מתן הפטר רק כאשר החובות נוצרו במרמה שפושט הרגל היה שותף לה. המערערת הוסיפה כי הנטל להוכחת מרמה הוא נטל כבד המוטל על הנושה המבקש להחריג את חובו מההפטר ומחייב גם הוכחת כוונת מרמה, ונטל זה לא הורם בענייננו. הקביעה שחוב נוצר במרמה אינה נובעת באופן אוטומטי מהטענה כי החייבת לא הרימה את הנטל להוכיח שחובותיה נוצרו בתום לב. הוכחת טענת מרמה צריכה להיות מבוססת ומפורטת ולא להסתמך על דברים בעלמא. עוד נטען כי שגה בית המשפט עת ביטל את הליך פשיטת הרגל תוך הסתמכות מוחלטת על המלצותיו של המנהל המיוחד. זאת שכן המנהל המיוחד נתן את המלצותיו מבלי שטרם לבדוק את תביעות החוב, אשר התבססו על פסקי דין שניתנו ללא שנעשה בירור ענייני. המנהל המיוחד אף נתן את המלצותיו מבלי שביצע פעולות חקירה שהיו מלמדות שהמערערת היא הקורבן למרמה, כגון חקירת מעורבים אחרים בפרשה ודרישת מסמכים והבהרות מהנושים. ולבסוף הוסיפה המערערת כי היא שיתפה פעולה עם המנהל המיוחד; המציאה את כל המסמכים שנדרשו ממנה; ודבקה בגרסתה לאורך כל הדרך מבלי שהוצגו בה סתירות כלשהן.

9. בתשובתו לערעור חזר המנהל המיוחד על טענתו כי המערערת לא הרימה את הנטל להוכיח כי חובותיה נוצרו בתום לב ולא במרמה, חרף הזדמנויות חוזרות ונשנות שניתנו לה להוכיח את גרסתה. אמנם במסגרת ערעורה העלתה המערערת גרסה מפורטת יותר הכוללת עובדות חדשות להוכחת טענתה כי היא בפועל נפלה קורבן לפעולת תרמית, אולם אין להתיר לה לבצע מקצה שיפורים בעת הזו. מכל מקום, אף גרסתה החדשה נעדרת אסמכתאות וראיות ואינה מגלה דבר בנוגע לנסיבות יצירת החובות. בכל מקרה, גם על פי הגרסה העדכנית, טענת ההגנה היחידה שלה היא כי לא ידעה דבר וחתמה על המסמכים "באופן עיוור" על בסיס דבריו של גרושה, וזו נדחתה על ידי בית המשפט בין היתר בשים לב להסכם הגירושין שנחתם בין השניים. הודגש כי בענייננו החובות נוצרו כלפי שני בנקים שונים, באופן המלמד על דפוס פעולה מתוכנן החוזר על עצמו שמטרתו

קבלת כספים במרמה. גם אין לקבל את הטענה כי ההליך בוטל בהסתמך על "המלצות" המנהל המיוחד בלבד, שכן בית המשפט נשען על דוחות ועדכונים שהגיש בהתבסס על ממצאים שעלו מחקירות ובדיקות שביצע, לרבות בדיקות של תביעות החוב, קיום שני דיונים ארוכים ומתן הזדמנויות למערערת לתקן את מחדליה הרבים. בפרט יש לדחות את טענת המערערת בעניין אי-בירור תביעות החוב, שכן היא כלל אינה מכחישה כי העסקאות בוצעו או כי הייתה צד להן, ואף בהליכים המשפטיים השונים שנוהלו בעניין היא לא הכחישה את דבר קיומם של החובות. המנהל המיוחד הוסיף כי בניגוד למערערת אשר לא תמכה טענתה בדבר, הרי שנושיה פעלו להמצאת המסמכים הנדרשים. גם הוא עצמו פעל לעיון בתיקים השונים שנוהלו נגדה ונגד בעלה לשעבר, בהם נקבע כי השניים פעלו במרמה, והמערערת לא הוכיחה אחרת. ולבסוף נטען כי טענת המערערת לפיה לא קיבלה לידיה את סכומי המשכנתאות לא הוכחה על ידה.

לצד הערעור הוגשה בקשה לעיכוב ביצוע פסק הדין עד להכרעה בערעור.

דיון והכרעה

10. לאחר עיון בטענות הצדדים, הגענו לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות בהתאם לסמכות הנתונה לנו מכוח תקנה 138(א)(5) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018.

11. צו הפטר הניתן לחייב פוטר אותו מחובות "ברי-תביעה" שעמדו נגדו, ותכליתו לאפשר לו לפתוח "דף חדש" בחייו מבחינה כלכלית (ע"א 6021/06 פיגון נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 17 (9.8.2009); רע"א 4847/18 פלנר נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 10 (7.10.2018)). עם זאת, סעיף 69(א) לפקודה מונה חובות ברי-תביעה מסוימים שעליהם לא יחול צו הפטר. המדובר בחובות שהמשותף להם הוא שמבחינה מוסרית וחברתית לא מוצדק שההפטר יחול עליהם (ע"א 4288/21 כהן נ' עו"ד טאלם סוהיל בתפקידו כמנהל מיוחד, פסקה 9 (27.6.2021) (להלן: עניין כהן); ראו גם: ע"א 2434/19 קיירה נ' שלומי, פסקה 20 (27.5.2020) (להלן: עניין קיירה); ע"א 5735/09 עיריית טבריה נ' סינאני, פסקה 6 (17.4.2012)). וזו לשונו של הסעיף:

(א) צו הפטר יפטר את פושט הרגל מכל חוב ברי-תביעה בפשיטת רגל, חוץ מאלה:
 (1) חוב המגיע לפי התחייבות להימנע מעבירה או חוב המגיע למדינה בשל קנס;
 (2) חוב או חבות שנוצרו במרמה שפושט הרגל היה שותף לה או שהשיג ויתור עליהם במרמה כאמור;

(3) חבות לפי פסק דין לחובתו בתובענת מזונות, להוציא מה שהורה בית המשפט במפורש לגבי החבות, במידה שהורה ובתנאים שהורה.

12. במוקד ענייננו ניצבת השאלה האם חובותיה של המערערת לבנקים הם חובות שלא חל עליהם הפטר, מאחר "שנוצרו במרמה שפושט הרגל היה שותף לה" כלשון סעיף 69(א)(2) לפקודה. המערערת טענה בהקשר זה בעיקר, כי הנושים לא הרימו את הנטל הראייתי הכבד להוכחת מרמה ולא "כוונת מרמה" כנדרש. אכן, על הטוען לקיומה של "מרמה" ביצירת החובות מוטל נטל כבד (עניין קיירה, פסקה 23; עודד מאור ואסף דגני הפטר – חדלות פירעון הסדרי חוב ושיקום כלכלי של יחידים 356 (2019)) וזאת בדומה לקביעות בית משפט זה באשר לנטל ההוכחה לקיומה של מרמה או תרמית, בהקשרים שונים במשפט האזרחי (ראו למשל: ע"א 475/81 יעקב נ' "כלל" חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מ(1) 589 (1986); ע"א 523/12 אסמאעיל נ' לשכת הסדר המקרקעין, פסקה 6 (15.1.2014); ע"א 1206/16 חברת יהלומי סמואל – רוזנבאום (1992) בע"מ נ' מדינת ישראל - משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, פסקה 27 לפסק דיני (9.10.2018); אך ראו לעניין האפשרות כי המונח "מרמה" הוא בעל משמעות משפטית מיוחדת בדיני פשיטת הרגל גם לעניין נטלי ההוכחה: ע"א 2975/09 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' דדאל, פסקה 2 לפסק דינו של השופט נ' הנדל (22.12.2010)).

13. בנוסף, אכן בהתאם ללשונו של הסעיף, לא די בהוכחה כי החוב נוצר במרמה, אלא נדרש אף להוכיח כי פושט הרגל היה שותף לאותה מרמה (במאמר מוסגר יצוין כי סעיף 175(א)(2) לחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 מסתפק במילים "חוב שנוצר בדרך מרמה" ללא התייחסות למעורבותו של החייב במעשה המרמה. לצד זאת ראו עמ' 692 לדברי ההסבר להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, מהם עולה כי לא הייתה כוונה לשנות מהדין הקיים). עם זאת, אין בכך כדי להביא למסקנה כי דין הערעור להתקבל. ואסביר.

14. בענייננו אין מחלוקת של ממש כי חובותיה של המערערת כלפי הבנקים יסודם במרמה. המחלוקת נעוצה בשאלה האם המערערת הייתה שותפה לאותה מרמה, כאשר טענתה בעניין זה הייתה כי כל שעשתה היה לחתום על מסמכי ההלוואה, תוך מתן אמון עיוור בגרושה ובקבלן, מבלי להבין על מה היא חותמת. ברם, כפי שנקבע מימים ימימה, חזקה על אדם שחתם על מסמך כי הוא קרא אותו בטרם חתם עליו, הבין את תוכנו ונתן הסכמתו לאמור בו (ע"א 1548/96 בנק איגוד לישראל בע"מ נ' לופו, פ"ד נד(2) 559, 570 (2000) (להלן: עניין לופו); ע"א 6645/00 ערד נ' אבן, פ"ד נו(5) 365, 375 (2002); ע"א 4880/19 הבנק הבינלאומי הראשון בע"מ נ' גזונטהייט, פסקה 87 (18.7.2022)), וחזקה זו

חלה ביתר שאת בחתימה על מסמכים מהותיים כגון שטרי משכנתא (ע"א 1691/11 בנק לאומי למשכנתאות בע"מ נ' צוברי, פסקה 41(ג) (14.3.2017) (להלן: עניין צוברי); ע"א 8533/06 גילמן נ' הפועלים אמריקאי ישראלי בע"מ, פסקה 5 (5.8.2008)). בנסיבות אלו אפוא, בהן אין מחלוקת בנוגע לקיומה של מרמה ואין מחלוקת כי המערערת חתמה על מסמכי ההלוואה, בוודאי שהיא זו שנושאת בנטל לסתור את החזקה האמורה. המדובר בנטל הוכחה כבד במסגרתו נדרש ממנה לסתור את החזקה ולהוכיח את גרסתה באמצעות ראיות פוזיטיביות (עניין לופו, עמ' 570; עניין צוברי, פסקה 41(ג); ע"א 9538/06 סגל נ' בנק ירושלים לפיתוח ומשכנתאות בע"מ, פסקה 6 (10.6.2008)).

15. אלא שהמערערת לא עמדה בנטל זה, ואף לא קרוב לכך. לא זו בלבד שלא הוצגה על ידה כל ראיה או מסמך לגיבוי טענותיה, מסמכים אחרים שהוגשו במסגרת ההליך אף מקשים על קבלת גרסתה. ראשית, כפי שציין בית המשפט המחוזי, בהסכם הגירושין שנערך בינה לבין גרושה צוין מפורשות כי הוא נועד להסדיר את כל הסוגיות, הזכויות והחובות הנובעות מחיי נישואיהם, אולם בחלקים מתוכו אשר הוגשו לבית המשפט אין כל התייחסות לחובות לבנקים ולטענה כי הם נוצרו על ידו מבלי שהיא הייתה מודעת להם. יצוין בהקשר זה כי עצם העובדה שהמערערת לא טרחה לצרף את ההסכם בשלמותו (אלא רק את שני עמודיו הראשונים) פועלת לחובתה (וראו למשל לאחרונה: ע"א 5163/23 חרוב נ' רשות מקרקעי ישראל, פסקה 13 והאסמכתאות שם (26.11.2023)). לכך יש להוסיף כי בכתב ההגנה שהגישה המערערת בתביעה שהגיש נגדה בנק ירושלים (בו עיינתי דרך מערכת "נט המשפט") היא טענה כי היא "הולכה שולל, ביחד עם בעלה, על ידי [הקבלן] שהבטיח הרים וגבעות תוך ניצול של אמונם בו". גרסה זו אף היא מקשה על קבלת טענתה כעת לפיה הולכה שולל על ידי גרושה.

16. נוכח כל האמור, אין מקום להתערב בהחלטתו של בית המשפט המחוזי להורות על ביטול ההליך לאחר שלא מצא תוחלת בקיומו (וראו והשוו: ע"א 1640/22 פלוני נ' פלוני, פסקה 7 (10.5.2023); עניין כהן, פסקה 11; ע"א 44/18 פלוני נ' הכונס הרשמי (17.1.2019)). זאת בפרט בשים לב לשיקול הדעת הרחב הנתון לבית המשפט של חדלות פירעון, נוכח מומחיותו הייחודית ולאור התרשמותו הישירה מבעלי הדין ומנסיבות העניין (עניין כהן, פסקה 8; רע"א 2021/21 אזולאי נ' הכונס הרשמי, פסקה 14 (27.5.2021)).

17. בשולי הדברים יוער כי בניגוד לטענת המערערת לפיה שיתפה פעולה בהליך, מעיון בתיק בית המשפט עולה כי המערערת לא מילאה אחר חובותיה כנדרש. בכלל זה, היא לא פעלה להמצאת מסמכים מהותיים משך זמן רב, ואף לאחר שניתנו לה הזדמנויות

נוספות, לא העמידה את מלוא המסמכים הנדרשים; חרף החלטתו של בית המשפט המחוזי מיום 6.10.2022 היא סיפקה תצהיר התומך בגרסתה רק ערב הדיון בו בוטל ההליך; היא לא מיצתה את כושר השתכרותה; לא הגישה דוחות דו-חודשיים כנדרש; ואף פיגרה בתשלום לקופת הכינוס. התנהלות מעין זו עשויה להצדיק כשלעצמה את ביטול ההליך (וראו למשל: ע"א 6823/21 לוי נ' עו"ד תמי מייזליק, מנהלת מיוחדת, פסקאות 10-9 (10.11.2021); ע"א 3414/19 יגיל נ' עו"ד הראל אורן – המנהל המיוחד, פסקאות 9-8 (23.2.2020)).

הערעור נדחה אפוא, וממילא נדחית גם הבקשה לעיכוב ביצוע פסק הדין. בהתחשב במתכונת הדיונית שבה ניתנה ההכרעה, המערערת תישא בהוצאות המנהל המיוחד על הצד המתון בסך של 5,000 ש"ח.

הדיון הקבוע ליום 25.12.2023 – בטל.

ניתן היום, ט"ו בכסלו התשפ"ד (28.11.2023).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט